

BONKER

*** *introdunctie***

Met dit Nederandse woord ontvangen we in deze vertaling het Hebreeuwse woord נָעַר / NfNgáR. Het wordt meestal met ‘jongen’ vertaald. We vinden het bijvoorbeeld in Richteren 13: 5 en 7:

ja (als)een-nazireeër-van gods is-aan't-geschieden de-bonker vandaan-van-de-buik.

Zo is dit woord vertaald in

“EEN ONTMOETINGSGELEGENHEID GEZOCHT”
(met Simson bij de Filistijnen)
van Albert Karel van Kooij¹

Het is afgeleid van een stamwoord bestaande uit de volgende drie medeklinkers:
נ ע ר / N Ng R.

Waarom is dit Hebreeuwse woord met dit ongebruikelijke Nederlandse woord vertaald? Of wel: hoe verliep de zoektocht langs alle op basis van dit stamwoord gevormde Hebreeuwse woorden? Die wordt nu beschreven.

*** *het bereik van het Hebreeuwse stamwoord en zijn afleidingen***

Volgens de woordenboeken² zijn er ook nog twee homoniemen. Twee stamwoorden kennen zowel een werkwoord als meerdere afleidingen. Van één stamwoord komt alleen de Qal-vervoeging van het werkwoord één keer voor, nl. in Jer.51:38:

verenigd als-tegenaars(op prooi uit zijnde leeuwen) **zijn-zij-aan't-brullen;**
briesen-zij als-welpen-van stropers(leeuwen).

Maar: ‘briesen’ welpen wel? Of doen ze meestal wat anders? M.a.w. waarom zou hier voor deze vertaling gekozen worden? Het loont om de andere twee stamwoorden na te gaan. Van die twee is er één, waarvan geen werkwoord wordt afgeleid, wel vijf zelfstandige naamwoorden; bovendien vermelden de woordenboeken de mogelijkheid, dat deze zijn afgeleid van het hiervoor besproken stamwoord. Het belangrijkste afgeleide zelfstandig naamwoord is נָעַר / NaNgáR, dat we hier bespreken. Maar eerst bespreken we hier een stamwoord, waarvan wel een werkwoord is afgeleid, dat in elk van de vijf bekendste vervoegingen, Qal, Niph'al, Pi'eel en Hithpa'eel meerdere keren voorkomt. Het wordt met ‘(uit-)schudden’ vertaald. De Qal-vervoeging komt in Jes.33:9 en 15 voor en een keer in Neh.5:13. We gaan ze na.

Jes.33:9 (SV):

het land treurt, het kwijnt, de Libanon schaamt zich . . .
zo Basan als Karmel geschud (part.pass.).

1. Uitgeverij SHAKER PUBLISHING, Maastricht 2003 ISBN: 90-423-0225-9

2. GB, KB, SS,

Jes.33:15:

**die in gerechtigheden wandelt . .
die zijn handen uitschud (part.act.)dat ze geen geschenken behouden . . .**

In Neh.5:13 komt na de Qalvervoeging ook de Pi'eelvervoeging voor
ook schudde (perf.Qal) **ik mijn boezem uit en zei: alzo schudde (perf.Pi'eel)
God uit alle man die dit woord niet zal bevestigen . . .**

De niph'alvervoeging, die zowel rel;exief als passief vertaald kan worden, komt voor in:

Richt.16:20 (reflexief):

. . . ik zal dit maal uitgaan zoals de andere malen en mij uitschudden . . .

Ps.109:23 (passief):

ik ga henen gelijk een schaduw die zich neigt, ik word omgedreven (de SV gaat hier uit van een overschrijvingsfout, maar de NBG1951 corrigeert dit en vertaalt: 'ik word afgeschud)als een sprinkhaan.

Job 38:13(passief):

opdat hij de einden der aarde vatten zoude en de goddelozen uit haar uitgeschud zouden worden.

De Pi'eelvervoeging kwamen we al tegen in Neh.5:13 en verder alleen nog voor in Ex.14:27 en de paralleltekst in Ps.136:15. In beide teksten vertaalt de SV 'storten':

en de HEERE stortte de Egyptenaars in het midden der zee.

De NBG-1951 vertaalt in beide teksten 'dreef', idem de NBV.

De Hithpa'eelvervoeging(reflexief) komt alleen voor in

Jes.52:2:

schud u uit het stof, maak u op, zit neder o Jeruzalem gij heilige stad.

In de meeste lexica worden hier twee woorden van afgeleid, waarvan de eerste maar één keer en de tweede twee keer voorkomt:

Zach.11:6 het woord נֶעַר / NaNgáR, dat dus in de lexica meestal als een homoniem beschouwd wordt van het woord dat we hier bespreken, maar niet door de SVvertalers:

Want ik zal eenen herder verwekken in dit land, wat gereed is om afgesneden te worden zal hij niet bezoeken en het jonge niet zoeken . . .

De NBG-1951 en anderen vertalen 'het verstrooide' en volgen dus hier de lexica.

Tenslotte het stamwoord waarvan de lexica aannemen dat er geen werkwoord van is afgeleid, maar wel 5 zelfst.naamwoorden, waarvan er vier zeer vaak voorkomen.

Wel vermelden de lexica bij de etymologische herkomst de mogelijkheid dat deze woorden grammitcaal of van het eerste stamwoord of van het tweede zouden kunnen worden afgeleid. Vanwege de betekenis, die aan deze woorden vanwege de context lijkt te moeten toegekend, wordt er dus voor een derde homoniem stamwoord gekozen. We gaan de vijf woorden na en geven van elk enkele tekstvoorbeelden.

1. נֶעַר / NaNgáR: jongen, knaap, zowel als kind als jongeling; in enkele teksten lijkt het erop dat het woord voorzowel jongens

- als meisjes kan worden gebruikt
- Ex.2:6 **Toen zij** (de Egyptische prinses) **ze open deed, zoo zag zij dat jongske** (JéLéD) **en zie het knaapke** (NaNgáR) **weende.**
- I Sam20:35 **En het geschiedde des morgens dat Jonathan in het veld ging op den tijd dien David bestemd was en daar was een kleine jongen bij hem.**
- I Sam.2:17 **Alzoo was de zonde dezer jongelingen** (de zonen van de priester Eli) **groot.**
- I Sam.14:1 **En het geschiedde nu op eenen dag dat Jonathan, de zoon Sauls, tot den jongen die zijn wapens droeg. zeide:**
- Gen.24:14 **zoo geschiede dat die jonge dochter, tot welke ik zal zeggen . . .**
2. נַעֲרָה / NaNgaeRáH (klein) meisje, jonge vrouw.
- II Kon.5:2 **En daar waren benden uit Syrië getogen en eenen kleine jonge dochter uit het land Israëls gevankelijk meegenomen.**
- Ruth2:5 **Daarna zei Boaz tot zijnen jongen(NaNgáR), die over de maaiers gezet was, Wiens is deze jonge vrouw?**
3. נְעָר / NoNgaR jeugd.Het komt maar vier keer voor.
- Ps.88:16 **Van der jeugd aan ben ik bedrukt . . .**
4. נְעוּרִים NeNguWRieJM jeugd(-tijd). Het komt vele malen voor.
- Ps.144:12 **Opdat onze zonen zijn als planetn, welke groot geworden zijn in hunne jeugd . . .**
- Lev.22:13 **Doch als des priesters dochter eene weduwe of verstootene zal zijn . . . en tot haars vaders huis al in hare jonkheid zal zijn wedergekeerd . . .**
- Gen.8:21 **. . . want het gedichtsel van ‘s mensen hart is boos van zijne jeugd af aan . . .**
- Jer.2:2 **Ga en roep voor de oren van Jeruzalem, zeggende: Zóó zegt de HEERE: Ik gedenk der weldadigheid uwer jeugd.**
5. נְעוּרוֹת / NeNguWRuWT jeugd. De vrouwelijke vorm van het voorgaande woord. Het komt alleen voor in:
- Jer.32:30 **Want de kinderen Israëls en de kinderen van Juda hebben van hun jeugd af alleen gedaan wat kwaad in mijne oogen . . .**

Wie deze reeks overziet, valt op dat de hier boven genoemde reeks van 5 woorden een formele leeftijdsfase lijken aan te duiden, terwijl in het eerste werkwoord zou gaan om een specifiek geluid en in het tweede om een specifieke beweging. Gezien de toenmalige cultuur en het karakter van het bijbelse Hebreeuws is het weinig waarschijnlijk dat in

de aanduiding van een bepaalde leeftijdsfase niet op een concrete gedragswijze zou zijn gebaseerd. Wat voor gedrag is kenmerkend voor deze leeftijdsfase. De twee werkwoorden zouden dat kunnen aangeven: het eerste een het geluid van gegrom en het tweede een specifieke beweging: schudden. Het loont om naar een Nederlands woord te zoeken dat het gedrag van jeugd kenmerkt en dat tegelijk zowel een geluid als een beweging aanduidt. Wie probeert zo concordant mogelijk te vertalen heeft daarvoor nog een extra motief. De in het Hebreeuws zo duidelijk overeenkomende klank in al die woorden, zou dan ook in de vertaling hoorbaar zijn. De etymologische notities in de lexica nodigen daartoe ook nog uit.

*** de verantwoording van onze vertaling**

Op onze zoektocht in het Nederlands zochten we daarom naar een werkwoord, dat zowel een grof geluid aanduidt als een grove beweging. We vonden het werkwoord 'bonken'. In Van Dale wordt het beschreven als stoten, stompen, en slaan. En het maakt een bepaald geluid: op een deur bonken is wat anders dan op een deur kloppen. Het werkwoord hangt etymologisch samen met het middelnederlandse zelfstandig naamwoord 'bonc' en dat is een ruw stuk klei of veen. Degeen die zo'n bonk opschept is een bonker en daar heb je een potige jongen voor nodig, die ook, wanneer hij niet met 'boncen' bezig is, bonker ging heten. Daarnaast kennen we de uitdrukking 'bonk van een jongen of van een meid' en dan gaat het om stevige puber. Het werkwoord 'bonken' is daar ver vandaan geraakt. Mogelijk is bovendien dat het geen samenhang heeft met het voorgaande begrip 'bonc', maar een opzichzelf staande onomatopé is een klanknabootsing. In deze vertaling laten we deze etymologische herkomst van het werkwoord voor wat die is en gaan uit van de in Van Dale omschreven betekenis. Een 'bonker' is dus iemand die bonkt. Dit bonken kenmerkt het gedrag van kinderen en jeugdigen: letterlijk bonken c.q. slaan zij met handen en en de benen en zelfs met het hoofd, zij bonken op het hekwerk van een boks en op deuren en wanden en zelfs op volwassenen, maar ook ook bonken zij op de toegangsdeuren van de maatschappij. Er wordt gebonkt vanaf de kindertijd tot en met de pubertijd, precies de periode die ook het Hebreeuwse woord voor 'jonghen' of 'meisje' bestrijkt.

*** de vernederlandsing van het Hebreeuwse woord en zijn afleidingen**

In Jer.51:38 **bonkt** de leeuwenwelp.

In Richt.16:20 zegt Simson: ik zal ditmaal uitgaan als andere malen en **mij los bonken**.

In Ps.109:23 staat: Ik ga heen gelijk eenen schaduw . . . en ik **losgebonkt** als een spinphaan.

Ex.14:27 (Ps.136:15) vertelt: . . . en de HEERE **verbonkte** de Egyptenbaars midden in de zee.

De in het Hebreeuws van het werkwoord afgeleide zelfstandige naamwoorden kunnen als volgtvertaald worden:

NaNgaR / נֶעַר - bonker*

NeNgáRáH / נֶעָרָה - bonkster*

NoNgaR / נֶעַר - bonkertijd*
 NeNguWRieJM / נְעוּרִים - bonktijd*
 NeNguWruWT / נְעוּרוֹת - bonktijd*
 NeNgoRčT / נְעֻרָת - het uitgebonkte.

En tenslotte het bijvoeglijk naamwoord
 NáNgaR / נָעַר - uitgebonkt

samenvatting

*bonken doe je ergens op of ergens mee;
 bonken is te zien,
 maar vooral te horen,
 voor anderen!*

*bonken verraadt onrust
 en maakt hoorders onrustig;
 iemand wil wat en vraagt aandacht,
 er is haast bij.
 iemand vraagt om een opening, om toekomst*

kinderen en jongeren zijn bonkers.

*** gevolgen voor de betekenis en het taalgebruik**

De met een * aangeduide Hebreeuwse zelfstandige naamwoorden worden in de vertaling en de uitleg verbonden met een bepaalde leeftijdsfase. Dat geldt ook voor het Nederlandse ‘jongeren’, waar zowel jongens als meisjes onder vallen. Dat komt omdat de kern van dit woord ‘jong’ is. Dat woord is trouwens ook te horen in het woord ‘jongen’, maar natuurlijk niet in het woord ‘meisje’.

In de etymologie van het Hebreeuwse woord wordt echter nergens aangegeven, dat het over een leeftijdsfase gaat. Het gaat daarin veeleer om een bij die leeftijd behorend gedrag! Dat gedrag is kenmerkend voor zowel jongens als meisjes. Ook hier is wat jongens en meisjes samen karakteriseert te horen; de onderverdeling in mannelijk en vrouwelijk is secundair. Dat is bijvoorbeeld ook zo in de Hebreeuwse woorden אִישׁ / AieJSh (man) en אִישָׁה / AieJsháH (vrouw). Door voor de vertaling ‘bonken’ te kiezen als basis voor deze zelfstandige naamwoorden bereiken we ook in het Nederlands zowel deze ssaamhorigheid als de nadruk op het gedrag. Ook als een jongere niet daadwerkelijk bonkt kan hij beschouwd worden als een bonker. Wie jong is bonkt en bonkt tenslotte op de instituties en patronen van de gevestigde volwassenenwereld.

In deze vertaling van TeNaKh komen de Nederlandse woord ‘jong’ en ‘jeugd’ überhaupt niet voor. Enkele andere Hebreeuwse woorden die ook met deze begrippen vertaald worden, duiden evenmin allereerst een leeftijdsfase aan en evenzo vooral een specifiek kenmerk.

Via de Griekse vertaling van TeNaKh in de LXX zijn leeftijdaanduidende Griekse woorden als vertaling van deze Hebreeuwse woorden wel in het NT gangbaar

geworden. In de eerste plaats woorden als νεανις / neanis, νεανισκος / neaniskos, νεανιας / neanias; de kern van deze woorden is het Griekse woord νεος / neos, dat het beste met 'jong' kan worden vertaald. Wanneer het om meisjes gaat, vertaalt de LXX met κορασιον / korasion. Daarnaast staan daar voor deze hele groep als vertaling ook de Griekse woorden παις / pais, παιδιον / paidion en παιδαριον / paidarion. En als het om meisjes gaat wordt er dan voor παρθενος / parthenos gekozen. Bij de vertaling van de werkwoordsvormen hebben de Joodse vertalers van de LXX voor verschillende Griekse woorden gekozen, al naar gelang de context. Het typisch Hebreeuwse idioom en cultuureigen gaan daarmee in de vertaling verloren. Alle daarna gekomen vertalingen zijn de LXX daarin gevolgd - zoals ook vrijwel overal elders.

In de vertaling van het NT hebben we ervoor gekozen bij deze woorden de Griekse concordantie en het Griekse taaleigen te bewaren. Maar voor het verstaan van het NT is hier, net zoals bij zoveel andere Griekse woorden, de Hebreeuwse achtergrond en inhoud beslissend. De eenheid van OT en NT is hier direct in het geding. Het 'nieuwe' van het Nieuwe Testament betreft de messiaanse boodschap, maar de culturele en idiomatische context van deze messiaanse boodschap is de Hebreeuwse TeNakh en niet de Griekse cultuur van die dagen en het Griekse idioom. Wel vormen die de grotere context van de hele Schrift, het Hebreeuwse en het Griekse deel. En dat was zo vanaf de vroegste verschijning van de Hebreeuwse teksten van TeNaKh.